

**Ўзбекистан Республикасы атынан
ШЕШИЎШИ ҚАРАР**

Эмиўдәрья районы 2023-жыл 17-март 4-2302-2303/552-санлы ис

Беруний районлар аралық экономикалық судының судьясы Б.Т.Бекмуратов басшылығында, судья жәрдемшиси С.Кучкаровтың хаткерлигинде, Фермерлер кенеси ўәкили [REDACTED] (2023-жыл 9-март күнги 486-санлы исеним хат), даўагер ўәкили фермер хожалық баслығы [REDACTED] хәм жуўапкер ўәкили [REDACTED] (2023-жыл 17-январь күнги 15-санлы исеним хат)лардың қатнасыўында, [REDACTED] даўагер [REDACTED] фермер хожалығының мәпин қорғап, оның пайдасына жуўапкер жуўапкершилиги шекленген жәмийет түриндеги [REDACTED] шет ел кәрханасынан 186212691 сўм тийкарғы қарыз, 38910309 сўм жәрийма хәм 34241071 сўм пеня өндирийди сораған даўа арзасына тийкар қозғатылған экономикалық исти пуқаралық ислери бойынша Эмиўдәрья район судының имаратында ашық көшпели суд мәжилисінде көрип шығып, төмендегилерди

А Н Ы Қ Л А Д Ы :

[REDACTED] (кейинги орынларда – Фермерлер кеңеси) даўагер [REDACTED] ФХ (кейинги орынларда – даўагер) мәпинде экономикалық судқа даўа арза менен мүрәжат етип, жуўапкер ЖШЖ түриндеги [REDACTED] шет ел кәрханасы (кейинги орынларда – жуўапкер)нан 186212691 сўм тийкарғы қарыз, 38910309 сўм жәрийма хәм 34241071 сўм пеня өндирийди сораған.

Фермерлер кеңеси ўәкили суд мәжилисінде даўа талаплары тийкарлы екенлигин, бул истеги өз-ара тастыйықланған салыстырыў акти хәм басқа да хўжжетлер менен тастыйықланатуғынлығын, жуўапкер тәрәпинен тийкарғы қарыз қысман, бирақ кеш төлеп берилгенлигин билдирип, даўа арзаны пеняның муғдарын 100 пайыз қоллаған ҳалда қанаатландырып бериўди сорады.

Даўагер ўәкили суд мәжилисінде даўа талапларын қоллап-қуўатлап, жуўапкер тәрәпинен қарыздарлық өз ўақтында төленбегенлиги себепли салық хәм басқа да қарызлары бойынша пеня есапланып, зыян көрип атырғанлығын, жуўапкер тәрәпинен тапсырған пахтасының пуллары усы күнге шекем кешиктирип келингенлиги себепли қалған тийкарғы қарызды хәм оған есапланған жәрийма хәмде пеняны толық өндирип бериўди сорады.

Жуўапкер ўәкили суд мәжлисинде 2022-жылғы пахта ҳасылы ушын дүзилген фьючерс шәртнамасында фермер хожалықлары пахта шийки затын кластерге жеткизип берий, кластер болса өнимлерди қабыл етип алыў хәм шәртнаманың 4.1-бәндине муўапық 1 тонна пахта шийки затына орташа баҳада 6 512 000 сўмнан ҳақы төлеў миннетлемесин алғанлығын, Өзбекстан Республикасы Президентиниң 2020-жыл 6-марттағы «Пахташылық тараўында базар принциплерин кеңнен енгизиў ис-иләжлары ҳаққында»ғы ПҚ-4633-санлы қарары 2-бәндиниң «а» киши бәндинде 2020-жылдың ҳасылынан баслап пахта шийки затының сатып алыў баҳасын белгилеў әмелиятынан ўаз кешилиўи белгиленгенлигин, усы қарардың 3-бәнди менен Өзбекстан Республикасы Аўыл хожалығы министрлигине Экономика хәм санаат министрлиги, Өзбекстан фермер, дийқан хожалықлары хәм қыйтақжер ийелери кеңеси хәм «Өзтоқымашылықсанаат» бирлеспеси менен биргеликте жәҳән базары баҳалары анализинен келип шығып, хәр жылы 1-декабрьге шекем келеси жылдың ҳасылы ушын күтилип атырған минимал баҳалардың жәрияланыўын хәмде базарлардағы баҳалар өзгериўинен келип шығып, хәр шеректе усы баҳаға дүзетиўлер киритилиўин тәмийинлеў ўазыйпалары жүклетилгенлигин, усы қарардың орынланыўын тәмийинлеў мақсетинде Өзбекстан Республикасы Аўыл хожалығы министрлиги 2022-жыл 7-сентябрьдеги 03/28/-04/6337-санлы хаты менен жаңа минимал баҳалар жәрияланғанлығын мәлим қылғанлығын, лекин пахта шийки затының минимал баҳасы жәриялыныўында 2022-жылда жәҳән базарында пахта таласы хәм оннан ислеп шығарылатуғын өнимлер баҳасының түсип кетиўи инабатқа алынбағанлығын, соған қарамастан райондағы фермер хожалықлары тәрәпинен тапсырылған пахта шийки заты ушын пул қаржылары төленип қиятырғанлығын, сондай-ақ, пахта шийки заты баҳаларына анықлық киритилмегенлиги хәм салық есабатлары мүддетлери келип қалғанлығы себепли фермер хожалықлары үлкен жәрийма суммаларын төлемеслиги ушын олар тәрәпинен усынылған есап бети-фактураларын қабыл қылыўға мәжбүр болғанлығын, бүгинги күнде ортадағы баҳада келиспеўшиликлер болып атырғанлығы себепли кластер тәрәпинен салыстырыў актлерин дүзиў ислери кешиктирилип атырғанлығын билдирип, даўа арзаны қанаатландырыўсыз қалдырыўды сорады.

Суд исте қатнасыўшы шахслар ўәкиллериниң түсиниклерин тыңлап хәм ис бойынша топланған хўжетлерге хуқықый баҳа берип, төмендегилерге тийкар даўа арзаны қысман қанаатландырыўды мақул тапты.

Өзбекстан Республикасы Пуқаралық кодекси (кейинги орынларда – ПК)ниң 8 хәм 234-статьяларына тийкар миннетлемелер шәртнамадан, зыян жеткизиў нәтийжесинде хәмде усы Кодексте көрсетилген басқа тийкарлардан келип шығады.

Бул жағдайда тәрәплердиң миннетлемелери фьючерс шәртнамасынан келип шыққан.

Истеги хўжетлерге қарағанда, тәрәплер ортасында пахта шийки затын хәм туқымлық пахтаны жеткизип берий хәм сатып алыў бойынша фьючерс шәртнамасы дүзиллип, усы шәртнаманың 1.1-бәндине муўапық «хожалық» 2022-жылдың бизнес-режесине тийкар пахта шийки затын «буйыртпашы»ға

жеткизип бериў, «буйыртпашы» болса усы өнимди қабыл етип алыў хәм ҳақысын төлеў миннетлемесин алған.

Шәртнама шәртлерин орынлаў мақсетинде даўагер тәрәпинен жуўапкерге жәми **575714112** сўмлық **59218** кг пахта шийки заты жеткизип берилген.

Жуўапкердиң даўагер алдында 2023-жылдың 1-январь ҳалатына терим ушын өткизилген пуллар хәм басқа қәрежетлер шегирилгеннен кейин **194551544** сўм қарыздарлығы жүзеге келген.

Жуўапкер тәрәпинен 2023-жылдың 31-январь ҳалатына төлеп берилген пуллар шегирилгеннен кейин қалған **186212691** сўм тийкарғы қарыздарлық төлеп берилмегенлиги себепли Фермерлер кеңеси судқа даўа арза менен мүрәжат қылған.

Истеги хўжетлерге қарағанда, жуўапкер тәрәпинен даўагерге жуўмақлаўшы есап-китап ушын усы күнге шекем жәми **73552831** сўм төлеп берилген болып, бүгинги күн ҳалатына оның даўагер алдында **120998713** сўм қарызы қалған.

Бирақ, пахтаны қурытыў хәм тазалаў ушын **3976308** сўм, ығаллығы ушын **5236882** сўм шегирме усланатуғынлығы даўа талабында итибарға алынбаған.

Демек, бул жағдайда Фермерлер кеңеси тәрәпинен жәми **9213190** сўм тийкарсыз берилгенлигин есапқа алсақ, жуўапкердиң даўагер алдындағы бүгинги күндеги қарызы **111785523** сўмды қурайды.

Өзбекстан Республикасы Президентиниң 2020-жыл 6-марттағы «Пахташылық тараўында базар принциплерин кеңнен енгизиў ис-иләжлары ҳаққында»ғы ПҚ-4633-санлы қарарының 3-бәндине муўапық, Өзбекстан Республикасы Аўыл хожалығы министрлигине Экономика хәм санаат министрлиги, Өзбекстан фермер, дийқан хожалықлары хәм қыйтақ жер ийелери кеңеси хәм «Өзтоқымашылықсанаат» бирлеспеси менен биргеликте жәхән базары баҳалары анализинен келип шығып, ҳәр жылы 1-декабрьге шекем келеси жылдың ҳасылы ушын күтилип атырған минимал баҳалардың жәрияланыўын хәмде базарлардағы баҳалар өзгерийинен келип шығып, ҳәр шеректе усы баҳаға дүзетиўлер киритилиўин тәмийинлеў ўазыйпалары жүклетилген.

Соған тийкар Өзбекстан Республикасы Аўыл хожалығы министрлиги тәрәпинен 2022-жылдың ҳасылы ушын бир тонна пахта шийки затының минимал баҳалары белгилеп берилген. Усы минимал баҳадан келип шыққан ҳалда пахта шийки затын жетистириўши хәм оны қабыл қылыўшы субъектлер шәртнамалық қатнасықлар шеңберинде пахта шийки затының баҳаларын өз-ара мәпли келисим тийкарында ғәрезсиз рәўиште белгилейди.

Бул жағдайда пахта шийки затының баҳасы тәрәплер ортасында өз-ара келисилип, тастыйықланған есап бети-фактуралар тийкарында жүритилген.

Истиң бул жағдайлары суд мәжилисинде тийисли дәлийллер менен өз тастыйығын толық тапқанлығы себепли суд **186212691** сўм тийкарғы қарыздарлықты өндириў ҳаққындағы даўа талабын қысман қанаатландырыўды, жуўапкерден даўагердиң пайдасына **111785523** сўм өндириўди, қалған бөлегин қанаатландырыўсыз қалдырыўды лазым тапты.

Сондай-ақ, Фермерлер кеңеси өз дауа арзасында жууапкерден дауагер пайдасына фьючерс шартнамасының 5.4-бәндіне тийкар **38910309** сұм жәрийма хәм **34241071** сұм пеня өндириўди сораған.

Пеняның муғдары дауагер тәрәпинен 2022-жылдың 1-январь халатына жүзеге келген **194551544** сұм хәм 2022-жылдың 31-январь халатына жүзеге келген **186212691** сұм қарыздарлықлардан келип шығып есапланылған.

Суд тәрәпинен тийкарлы деп табылған 185338354 сұмға болса, 32019152 сұм пеня есапланылды.

ПК 333-статьясының биринши бөлиmine мууапық қарыздар айыбы болған жағдайда миннетлемени орынламаған яки лазым дәрежеде орынламағанлығы ушын, егер нызам хұжжетлеринде яки шәртнамада басқаша тәртип белгиленген болмаса, жууап береди деп көрсетилген.

Фьючерс шәртнамасының 4.4-бәндинде «буйыртпашы» тәрәпинен «хожалық»тың жеткизип берилген пахта шийки заты баҳасының жуумақлаушы есап-китаплары терим ушын өткерилген пуллар хәм басқа қәрежетлер шегирилгенинен қалған бөлеги хасыл жылының 31-декабрине шекем, туқымлық пахтаның 1-басқышта тапсырылған туқымлық пахта шийки заты ушын есапланған үстемениң 50 пайызы муғдарында туқымлық хожалықларына пахта шийки затын «буйыртпашы»ға тапсырған уақытта төлемлер әмелге асырлатуғынлығы көрсетилген.

Сондай-ақ, фьючерс шәртнамасының 5.4-бәндинде усы шәртнамаға мууапық белгиленген мүддетлерде аванс пулларын, тапсырылған (жүклеп жөнетилген) пахта шийки заты хақысын төлеуден тийкарсыз мойын таулағанлығы ушын «буйыртпашы» «хожалық»қа белгиленген үстемелер төлениуи инабатқа алынбаған халда тийкарсыз төлеуден мойын таулаған сумманың 20 пайызы муғдарында жәрийма төлейтуғынлығы, жәриймадан тысқары «буйыртпашы» «хожалық»қа мүддети өткизип жиберилген хәр бир күн ушын мүддети өткизип жиберилген төлем суммасының 0,4 пайызы муғдарында, бирақ мүддети өткизип жиберилген төлем суммасының 50 пайызынан артық болмаған муғдарда пеня төлейтуғынлығы көрсетилген.

Бирақ, Өзбекстан Республикасы Жоқарғы хожалық суды Пленумының 2007-жыл 15-июнь күнги «Миннетлемелерди орынламағанлық яки лазым дәрежеде орынламағанлық ушын мүлкий жууапкершилик туурысындағы пуқаралық нызам хұжжетлерин қоллаўдың айырым мәселелери хаққындағы 163-санлы қарарының 3-бәндинде, егер шәртнамада әйне бир миннетлемениң бузылыуы ушын неустойканы хәм жәрийма, хәм пеня көринисинде төлеу нәзерде тутылған болса, судлар нызамшылықта басқаша жағдайлар нәзерде тутылмаған болса, дауагер текғана бир түрдеги неустойка қоллаўды талап қылыуға хақылы екенлигине итибар қаратыуы кереклиги хаққында түсиник берилген.

Жоқарыдағы Пленум қарарының 4-бәндинде болса, ПКниң 326-статьясына мууапық суд қарыздар тәрәпинен миннетлемелердиң орынланыу дәрежесин, миннетлемедә қатнасыушы тәрәплердиң мүлкий аўхалын, сондай-ақ кредитордың мәпин итибарға алып, неустойка муғдарын кемейтиуге хақылы екенлиги көрсетилген.

Сонлықтан, суд жууапкер тәрәпинен миннетлемелердиң орынланыу дәрежесин, пеняның толық өндирилиуи жууапкердиң экономикалық

жағдайына кери тәсир көрсететуғынлығын хәмде даўагердиң мәплерин итибарға алып, 32019152 сўм пеняны 40 пайызға, яғный 12807661 сўмға қанаатландырыўды, пеняның қалған бөлегин хәм жәрийма өндириў талабын қанаатландырыўсыз қалдырыўды лазым тапты.

Буннан тысқары, Өзбекстан Республикасының Экономикалық процессуал кодекси 118-статьясы биринши, екинши хәм алтыншы бөлимлерине муўапық суд қәрежетлери исте қатнасыўшы шахслардың қанаатландырылған даўа талаплары муғдарына муўапық түрде олардың мойнына жүклетиледи.

Шешиўши қарар өз пайдасына шығарылған тәрепке ис бойынша қылынған барлық суд қәрежетлериниң орны, хәттеки басқа тәреп мәмлекетлик бажыны төлеўден азат етилген болса да усы басқа тәреп есабынан қапланады.

Егер даўагер тәрепинен билдирилген неустойканы өндириў ҳаққындағы талап тийкарлы болып, бирақ оның муғдары нызам хўжетлеринде белгиленген хуқықтан пайдаланылған ҳалда суд тәрепинен кемейтирилген болса, суд қәрежетлериниң кемейтирилиўи есапқа алынбаған ҳалда өндирилиўи лазым болған неустойка суммасынан келип шыққан ҳалда, суд қәрежетлери жуўапкердиң мойнына жүклетилиўи лазым.

Өзбекстан Республикасы Президентиниң 2017-жыл 10-октябрьдеги «Фермер, дийқан хожалықлары хәм қыйтақ жер ийелери хызметин және де раўажландырыў бойынша ис-иләжлар ҳаққында»ғы ПҚ-3318-санлы қарарының 3-бәндинде Фермерлер кеңеси фермер, дийқан хожалықлары хәм қыйтақ жер ийелери мәплерин гөзлеп судқа мәмлекетлик бажы төлеместен даўа арзалары, мәмлекет хәм хожалық басқарыўи органлары, жергиликли мәмлекетлик хәкимият органларының қарарлары, олардың лаўазымлы шахслары ис-хәрекетлери (хәрекетсизлиги) үстинен шағымлар усыныўлары мүмкинлиги, бунда даўа арзасы қанаатландырыўсыз қалдырылғанда мәпи гөзлеп даўа арзасы киритилген фермер, дийқан хожалықлары хәм қыйтақ жер ийелеринен мәмлекетлик бажы өндирилмеслиги белгиленип қойылған.

Өзбекстан Республикасы «Мәмлекетлик бажы ҳаққында»ғы Нызамына қосымша қылынған Мәмлекетлик бажы ставкалары муғдарларының 2-бәнди «а» киши бәндинде мүлкий түске ийе даўа арзалар ушын даўа баҳасының 2 пайызы муғдарында, бирақ базалық есаплаў муғдарының 1 есесинен кем болмаған муғдарда мәмлекетлик бажы хәм Өзбекстан Республикасы Жоқарғы суды Президиумының 2022-жыл 28-декабрьдеги РС-71-22-санлы қарарында барлық ислер бойынша базалық есаплаў муғдарының 10 пайызы муғдарында почта қәрежети төленетуғынлығы көрсетилген.

Өзбекстан Республикасы Президентиниң 2022-жыл 20-майдағы «Ис ҳақи муғдарын асырыў ҳаққында»ғы ПФ-138-санлы Пәрманына тийкар 2022-жыл 1-июннан баслап базалық есаплаў муғдары 300 000 сўм етип белгиленген.

Фермерлер кеңеси тәрепинен ис бойынша алдыннан 2023-жыл 30-январь күни 30 000 сўм почта қәрежети төленген.

Сол себепли, суд даўа талабының тийкарлы бөлеги бойынша жуўапкерден республика бюджетине 4180373 сўм мәмлекетлик бажы хәм

Фермерлер кеңеси пайдасына 30 000 сўм почта қәрежетин өдириўди لازم тапты.

Жоқарыдағыларға тийкар хәм Өзбекстан Республикасы Экономикалық процессуал кодексиниң 118, 176-179-статьяларын басшылыққа алып, суд

Қ А Р А Р Е Т Т И :

Даўа арза қысман қанаатландырылсын.

Жуўапкер жуўапкершилиги шекленген жәмийет түриндеги [REDACTED] шет ел кәрханасынан даўагер [REDACTED] фермер хожалығының пайдасына 111785523 сўм тийкарғы қарызы хәм 12807661 сўм пеня, жәми 124593184 сўм өндирилсин.

Даўа талапларының қалған бөлелери қанаатландырыўсыз қалдырылсын.

Жуўапкер жуўапкершилиги шекленген жәмийет түриндеги [REDACTED] шет ел кәрханасынан [REDACTED] пайдасына 30 000 сўм почта қәрежети өндирилсин.

Жуўапкер жуўапкершилиги шекленген жәмийет түриндеги [REDACTED] шет ел кәрханасынан республика бюджетине **4180373** сўм мәмлекетлик бажы өндирилсин.

Шешиўши қарар қабыл етилгеннен кейин бир айлық мүддет өткеннен соң ызамлы күшине киреди.

Шешиўши қарар ызамлы күшине киргеннен соң орынлаў хатлар берилсин.

Шешиўши қарар үстинен усы суд арқалы Қарақалпақстан Республикасы судына бир ай мүддет ишинде апелляциялық тәртипте арза (прокурор протест) келтириўге ҳақылы.

Судья

Б.Т.Бекмуратов